

מרון הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

לחיבת ארץ ישראל.

ב"ה כ"א תמוז פ"ז.

שלום וברכת ישרים מבין המצרים ומקודש ציון וירושלים נעם ה' ואור חיים לכ' דודנו היקר הרה"מ¹ והנעלה בתו"י² בר"א וב"א³ יו"י⁴ חו"נ⁵ ויק"ע⁶ מר שלמה דוב⁷ נ"י⁸ עם כ"ו ביתו ז"א¹⁰ הכבו"צ¹¹ תחיל' וכל משפחתו וזל"ב¹² הי"ץ¹³.

אחרי עברנו בעה"י לדירה חדשה, — יתן ה' שיהא שנוי מקום זה לטובה ולברכה אמיתית ובהיותי כעת ב"מעשה המלאכה" בבדיקת חשבונות ופנקסאות וסדור הספרים והכתבים, נפגשתי ונזכרתי במכתבו היקר — מי"ט מרחשון, אשר לא ענית עליו עדיין, מרוב הטרדות השונות, הפרטיות והכלליות, המעשיות והרוחניות, שאפפוני ביחוד בזמן האחרון. ועתה עם סדור דירתנו החדשה אשתדל ג"כ אי"ה לפרעון החובות האלה שנשארו לנו מאז, ועם התקון להבא הלא תסלחו על העבר ולא תמודו לנו כמדתנו.

והנה עם ההודאה על אותן בשורות שלומכם וטובכם, שאנו מצפים ומבקשים להוסיף ולשמחנו בה ובפירוט כל הטוב אשר אתכם גם לימים הבעל"ט, אודיעכם מהחזה"ש¹⁴ אשר אתנו, כרגיל, ת"ל¹⁵, באין חדשות מיוחדות לע"ע¹⁶, בפרט אחרי רעידות אדמת הקודש שעברו עלינו ב"ה על פלאי חסדיו.

הננו מצפים ומיחלים לישועת ה' ולרוב רחמיו שיופיעו במהרה בקרוב עלינו ועל כל חבל סגולתו, שיתן לו ברכת שלום בגבולו בשבע טובו ושלוח אמרתו לארץ שהוא דורשה תמיד ובה עיניו¹⁷. אמנם כמובן אין לדון כלל וכלל על המצב באה"ק¹⁸, בין

* טיוטת אגרת זו נמצאה בבית רבינו, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, בתוך מעטפות בהן אסף את אגרותיו במטרה להוציאן לאור עולם. אגרת זו, משתרעת על פני שני דפים, שגודל כל אחד מהם 27.521 ס"מ, כאשר רבינו ניצלם עד תום: הוסיף שורות משני צדי הכתוב, בראש העמוד ובתחתיתו, כך שקשה היה עלינו, לעיתים, לדעת לאן צריכות להכנס התוספות. תקותנו כי הצלחנו בכך. תודתי נתונה לידידי הרב בן ציון שפירא שליט"א, שמסר בידי אגרת זו ואפשר את הדפסתה - המלבה"ד זאב נוימן. 1. פירוש: הרב המפורסם. 2. פירוש: בתורה ויראה. 3. פירוש: בר אוריין ובר אבהן. 4. מלה לא ברורה בכת"ק. 5. פירוש: חכם ונבון. 6. לא הצלחנו לפענח. 7. אינני יודע למי הכוונה. להשערתי מדובר בקרוב משפחה מצד משפחת רעיית רבינו, משפחת הוטנר. 8. פירוש: נרו יאיר. 9. פירוש: כבוד. 10. לא הצלחנו לפענח. ואולי הכוונה לשם אשת הדוד. 11. פירוש: הכבודה וצנועה. 12. פירוש: זרעו לברכה. 13. פירוש: ה' ישמרהו ויחייהו. 14. פירוש: מהחיים והשלום. 15. פירוש: תהילה לשם. 16. פירוש: לעת עתה. 17. על-פי

הרוחני ובין החמרי, ע"פ דבריהם של אותם האנשים, שהזכיר כ"ת¹⁹, שחזרו מכאן "בטורח ועצבון מאבדת המעות וטרדת הנפש", אותם שלא זכו להקלט ולהאחז בארץ חמדה. וידועה מליצתו של הגרש"מ²⁰ זצ"ל עליהם: משל לריבה בת אצילים שלא רצתה להתחתן עם המוצע לפני' אך מפני שלא רצתה לביישו העמידה עצמה בחדר הבשול לעת בואו ולכלכה פני' כשולי קדרה, למען לא תמצא חן בעיניו, כך השי"ת מראה פנים כאלו לאה"ק²¹ בפני אותם שאינם ראויים והגונים לה, ולעומת זה על אותם הזוכים לשיבת אה"ק²², אע"פ שהם פגומים ומקולקלים עד מאד, ונראה כאילו מטמאין אותה, הלא בהכרח אנתנו המאמינים בקדושת תוה"ק²³ נצחיותה ואמתותה האלקית, והיודעים מתוך כך את כח טבעיותה של אה"ק, שאינה סובלת רשעים וטמאים באמת ומוכרחת להקיאם, כעדות השי"ת בתוה"ק, וא"כ עתה בהגלות יד ה' עלינו לקבוץ נדחינו ולבנין שממותינו, הלא בודאי עלינו לקבל בנוגע להם את הכלל הגדול שקבע חד מראשי חכמי האמת הגה"ק ר' אברהם אזולאי זצ"ל בסה"ק²⁴ "חסד לאברהם", מעין ג' נהר י"ב, כי "כל הדר בא"י אף שהוא בחזקת רשע, בהכרח הוא שנקרא צדיק כיון שהארץ (אינו) [אינה] מקיאה אותו, שאם לא הי' צדיק היתה הארץ מקיאה אותו כמש"ה ותקיא הארץ יושבי"²⁵, והרי שפחה כנענית שבא"י מהניא לה זכותא דא"י²⁶, וגם עשו הרשע הוה מהניא לי' ולכן נתירא יעאע"ה²⁷, ומבואר בתשובות הרדב"ז ח"א לל'28 הרמב"ם סכ"ז ענין זכות א"י לגבי עבד, ובתשובות חת"ס יו"ד סרל"ד מבואר ענין קדושת א"י שהיא עצמית אלקית ולא שייכת בה השתנות, ולכן אף לדהתו"ס סוף כתובות בשם ר"ח כהן אדרבא ואדרבא יותר ויותר גדלה ושגבה מעלת קדושת ישא"י²⁹ שהיא לעולם עומדת בעצמיותה, אע"פ שלענין חיוב המצוות התלויות בארץ קיי"ל דבטלה קדושתה ותרומ"ע ושמו"ע³⁰ דרבנן בזה"ז³¹, וכמבואר נמי בסוף המבואר לסה"ק³² "שבת הארץ" על ה'33 שביעית מכקאאמו"ר שליט"א. וכמוכן הנך שפחה ועבד לא מיירו בצדיקים ויוצאים מכללם שהם בודאי בלא"ה בני עוה"ב לפי ערכם אלא בסתמן שהם מקולקלים ופחותים מאד כידוע. וכן ב"שפת אמת" למהר"מ חאגיז זצ"ל מאריך ומבאר כדברי חס"ל³⁴, ש"מאחר שענינו הרואות כי לב מלך ביד ה' המשיך בלב מלכי החסד שבאו"ה³⁵ שיתנו לנו שארית בארץ כי היא בלי ספק בית חיינו, וזה לך האות לדעת כי כל הדר בא"י עושה רצון אביו שבשמים וכמבואר שם

דברים יא יב. 18. פירוש: בארץ הקודש. 19. פירוש: כבוד תורתו. 20. פירוש: הגאון ר' שמואל מוהליבר. 21. פירוש: לארץ הקודש, לארצנו הקדושה. 22. פירוש: ארץ הקודש, ארצנו הקדושה. 23. פירוש: תורתנו הקדושה. 24. פירוש: בספר הקדוש. 25. עיין שיחת רבינו, נצבים-וילך סדרה ב סע' 4 ובהערות שם. 26. כתובות קיא א. 27. פירוש: יעקב אבינו עליו השלום. בראשית רבה עו ב. 28. פירוש: ללשונות. 29. פירוש: ישוב ארץ ישראל. 30. פירוש: ושמיטה ויובל. 31. פירוש: בזמן הזה. 32. פירוש: לספר הקדוש. 33. פירוש: הלכות. 34. פירוש: חסד לאברהם. 35. פירוש:

באורך שחפץ השי"ת שלא תשאר ארץ מולדתנו חרבה ושוממה מבלי בניה כל עיקר, וכדבריו הקדושים של הרמב"ם ז"ל בסהמ"צ³⁶ עשה קנ"ג: "אילו הנחנו ד"מ³⁷ שבני א"י יעדרו מא"י, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל" עיש"ה) ויקרא צדיק כי ה' אהבו מאחר שזכה להיות בפלטרין של מלך שאנו רואים שאינה מקיאה אותם הוא מופת חותך היותם צדיקים, ולא יש הפרש אלא שעכשיו בחרבנו בעוה"ר השכי³⁸ שם מצומצמת בגלות וצער וכו", ועוד האריך שם ע"ד³⁹ קדושתה הנצחית של א"י וחומר הפגם של המדבר בגנותה וגנות יושביה כסגנון המרגלים ע"ש דברים נוראים, ומפורסמים דברי רז"ל ודברי הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל שהקפיד השי"ת על כבוד הארץ יותר מעל כבודו, שהרי על חטא העגל נתפייס ממרע"ה ולא מחטא המרגלים⁴⁰, ודברי הגאון הנצי"ב זצ"ל למי שספר לו בגנות וחטאות יושבי אה"ק, ואמר לו המספר שהם דברי אמת, ואמר הגאון ז"ל שהמרגלים ג"כ אמרו אמת ומ"מ כ"כ חמור חטאם בספרם בגנות אה"ק⁴¹. וגם מובנים עפ"י דברי המאמר התמוה לכאורה של רז"ל במדרש: "ותבאו ותטמאו"⁴² — הלואי הייתם באים לתוכה אע"פ שאתם מטמאין אותה"⁴³, דהיינו כחס"ל ושפ"א⁴⁴ הנ"ל, שאע"פ שמטמאין לכאורה מ"מ בודאי קדושתם הפנימית העצמית של ישראל, שישנה עכ"פ באיזו מדה יסודית אפ"י אם היא בסתר המדרגה וגנוזה מטושטשת מאד, וכס"י⁴⁵ הרמב"ם ז"ל גבי כופ"א עשי"א רוצ"א⁴⁶, וכמאה"כ⁴⁷ א"ל ביח"ז ובחמ"ש אמל"ע⁴⁸, שלפיכך נמי אע"פ שא"נ מנה"ב ול"ב⁴⁹ הימנותא איקרו בני מעלי, כר"מ קידושין ל"ו וכפסק הרשב"א ז"ל הלכ"מ⁵⁰, הרי קדוש' ישראל⁵¹ זאת היסודית בטבעיות בנים שמ"ק⁵², עם קדושת הארץ העצמית כנ"ל בהפגשן והתחברן יחד הן הולכות ומתגלות יותר ויותר ומתמלאות יותר ויותר בפועל החיים ממש וכל הטומאה כעשן תכלה ונצדק קודש⁵³, ובהפך כשגלו ישראל ממקומן אין

שבאומות העולם. 36. פירוש: בספר המצוות. 37. פירוש: דרך משל. 38. פירוש: השכינה. 39. פירוש: על דבר. 40. בעל "אור שמח" ו"משך חכמה". מכתב. נדפס ב"תורה ומלוכה", הוצאת מוסד הרב קוק, תשכ"א, עמ' 91. מובא על-ידי רבינו, לנתיבות ישראל ב (מהדורת תשל"ט) עמ' קסז. ועיין שיחות הרב צבי יהודה, במדבר, עמ' 105, 136-137, 149-150, 161, 193-194. 41. מובא על-ידי רבינו, לנתיבות ישראל ב (מהדורת תשל"ט) עמ' רמח. 42. ירמיה ב ז. 43. "... 'בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה' (יחזקאל לו יז) — אמר הקב"ה: הלואי יהוון בני עמי בארץ ישראל אע"פ שמטמאין אותה" ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלח. 44. פירוש: כחמד לאברהם ושפת אמת. 45. פירוש: וכסברת. 46. פירוש: כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. 47. פירוש: וכמאמר הכתוב. 48. פירוש: "אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוד עליכם" יחזקאל כ לג. 49. פירוש: שאינם נוהגים מנהג בנים ולית בהו. 50. פירוש: הלכה כר"מ. תשובות הרשב"א ב, סי' קצד, רמב. 51. פירוש: קדושת ישראל. 52. פירוש: של מקום. 53. דניאל ח יד.

לך בטול תורה גדול מזה⁵⁴ ות"ח שבבבל אינם בני מקומן כדרז"ל⁵⁵, ואחדותם האלקית של ישראל אינה מתגלית באמת אלא באה"ק, כד' הזוה"ק⁵⁶ ויקרא⁵⁷, ובה בודאי מוכרחת להקבע ולהתגלות, ואנו המאמינים מתוך תוה"ק בקדושתם האלקית של ישראל ושל א"י הלא יודעים לפיכך באמו"ש⁵⁸, שכן מוכרח ומחויב ויהא גם עכשיו, שקדושתם של ישראל ושל א"י העצמיות הולכות ומתכוננות ומתגלות בהתחברן והתיחדן בפועל ממש, ואע"פ שמתחלה ההתחברות הזאת ביסורים ומעקשים רבים בודאי יד' ה' ועצתו העליונה המנחה צאן מרעיתו ואומר לער"י⁵⁹ תבנינה⁶⁰, עשתה זאת לכונן את כל המהלך העקוב למישור⁶¹ וכל המחשכים לאורים גדולים, אורות מאופל אמר ויהי⁶². ובס"ב⁶³ "ברכה משולשת" להגה"ק רצ"א⁶⁴ מדינוב זצ"ל לזבחים פ"ט מ"ב כל שפסולו בקדש מקבלו "מה בין פושע"י⁶⁵ שהוא בודאי מזרע"י⁶⁶ (ולא מן הע"ר⁶⁷) ונכנס לברשא"א⁶⁸ הגם שנתגברה עליו התאוה וחסא והעוה ופשע עכ"ז כיון שהי' פסולו בקודש הקודש מקבלו והיוצר כל הוא אלקינו חושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח⁶⁹ וא"א⁷⁰ יושב על פתח גיהנם ואינו מניח כו' חוץ מהבא על הערלות דלא מבשקר לי' עירובין י"ט כיון שלא הי' פסולו בקודש וכו' המ"י⁷¹ הענין⁷¹ וארז"ל ובוא וראה מה בין ליסטים דא"י לגנבי בבל⁷², ואההוא בר חוזהא אמר בנדרים כ"ב⁷³ ההוא שעתא לא עברינן ירדנא, וענין ע"ר⁷⁴ מבואר בזוה"ק בראשית שהוא מה שאינם חוששין לטובת ישראל ומבזין ת"ח ומרבין מחלוקת ר"ל וע' אדרת אליהו להגר"א זצ"ל וע' מכתב הרמ"מ ויטבסק וכו'⁷⁵. והנה ככה ראינו עכשיו מפלאות תמים דעים⁷⁶ ותוכן עלילות ב"ה בעת רעידות אה"ק בשבועות העברו (ואגב: בירוש' ⁷⁷ המסקנא מפני המחלוקת) בגדל

54. תגיגה ה ב. 55. שבת קמה ב. 56. פירוש: כדברי הזוהר הקדוש. 57. אמור צ ב. 58. פירוש: באמונה שלמה. 59. פירוש: לערי יהודה. 60. ישעיה מד כו. 61. על-פי שם מ ד. 62. פיוט מתפילת ימים נוראים. 63. פירוש: ובספר. 64. פירוש: להגאון הקדוש ר' צבי אלימלך (בעל ה"בני יששכר"). 65. פירוש: פושעי ישראל. 66. פירוש: מזרע ישראל. 67. פירוש: הערב רב. 68. פירוש: לבריתו של אברהם אבינו. 69. על-פי שמואל ב יד יד. 70. פירוש: ואברהם אבינו. 71. מלה לא ברורה בכתי"ק. 72. עבודה זרה כו א. 73. ע"א. ועיין לנתיבות ישראל ב (מהדורת תשל"ט) עמ' נ. 74. פירוש: ערב רב. 75. "ולאפרושי מאיסורא באתי להזהירם כיהודא ועוד לקרא במאמר הכתוב אל תתלוצצו פן יחזקו מוסרותיכם ח"ו והוא שלא להתלוצץ מבני אדם עוזבי תורה ח"ו... ומלתא דפשיטא לי וברור בשכלי כהגלות נגלות אחד הדברים הידועים לי שהוא סיבת הירידה והשפלות, והענין שבין כך ובין כך קרואים בנים והוא מפריש עצמו מן הכלל להיות הוא פרטי וכל השפעות כללות ישראל אין לו חלק עמהם. וזהו מאמר 'בתוך עמי אנכי יושבת' כפי' הזוה"ק. ולשומע יונעם ותבוא שפע ברכה מכנסת ישראל בגשמי ורוחני ויעלה מעלה מעלה" פרי הארץ, מכתב ד. 76. איוב לו טז. 77. ברכות ט ב, שאליהו ז"ל שאל

חסדיו הצילנו ומלטנו גנון והציל ופסוח והמליט⁷⁸, בהשגחתו העליונה, כאשר כבר שמעתם בודאי שהחרבנות הגדולים היו אצל הגויים שונאי ישראל וצוררי הישוב, ואת בני סגולתו נחלתו הציל בפלאי פלאים, גם בערים וגם במושבות ובקבוצות, למשל של הקרן הלאומית, הכפר הערבי שממול מושבת נוה יעקב (מזרחית⁷⁹) וקבוצת החלוצי' עטרות⁸⁰ נחרב כולו עד בית אחד, ואלה השנים שלנו, מימין ומשמאל, לא נגעה בהם יד ה' ב"ה, וכן כו"כ⁸¹ עובדות נפלאות. כגון משפחת ריפ"ב והילד בעריסה והרופא בשכם ועוד. ועיקרא דמילתא, שבודאי ואמו"ש⁸² שקדושתה של א"י מקיפה במדה ידועה את כל השייך בה לבית ישראל, ובירוש'⁸³: מאן דאמר לא בעינא דימלוך עלי מלכא וכי לאו מלכא מלך עלי, שלפיכך יוה"כ מכפר גם על האומר איני רוצה שיכפר עלי, ואין להקשיב עכ"פ כלל למוציאי דבת הארץ ואנשים המפטירים בתועבות ירושלים⁸⁴. אמנם הפגמים והקלקולים כמה שישנם בודאי נוראים ואיומים ביחוד לערך המקום שעה"ש⁸⁵, ובאמונת קדושת השי"ת אשר על עמו וארצו מחויבים אנו לעסוק ברב עוז ושלום בדרכי קדש ונעם תורה כמדת ת"ח שבא"י⁸⁶ בבנינה ובתקונה הרוחני והחמרי של נחלת סגולתנו, שפע ישע ה' על בנינו בתינו וערינו ועל שקידת שומרינו יופיע ויגלה במהרה ונעמו יהי עלינו ויכוננו לטובה ולברכה לקדוש שמו יתו"ת⁸⁷ על נחלתו וכל אפסי ארץ בשיבת בנים לגבולם לאבשב"ש⁸⁸ ומכון שבתו.

והנני דו"ש⁸⁹ מהררי קדש באה"ר⁹⁰

נאמנכם צב"י

כגקאאמו"ר שליט"א אמר על ס'ו⁹¹ אדמו"ר מאסטררווצא: פלא והפלא. מה שהוציאו לעז הנך אינשי חרובי קרתא שיש להם מכתב ממנו נגד כבוד כגקאאמו"ר שליט"א ודאי הוא שקר וכזב כרוב דבריהם ובודאי לא יכשל בו⁹².

לר' נהוריי מפני מה באין זועות לעולם, ורבנן אמרו מפני המחלוקת. 78. על-פי ישעיה לא ה. 79. כוונת רבינו לתנועת 'המזרחי', שכן בתחילה כתב: חרדית, ומחק. 80. בתחילה כתב רבינו: (חפשית ר"ל), ומחק. 81. פירוש: כמה וכמה. 82. פירוש: ואמונה שלמה. 83. יומא ח ז. ועיין שיחות רבינו יום-הכיפורים תשל"ב-תשל"ח סע' 12. תש"מ סע' 1. תשמ"א סע' 12. 84. "... דתניא: מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר 'הודע את ירושלים את תועבותיה' (יחזקאל טז). אמר לו: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך. בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול" מגילה כה ב. ועיין שיחת רבינו יום העצמאות תשל"ג סע' 1. 85. פירוש: שער השמים. 86. "... 'נועם' אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה..." סנהדרין כד א. 87. פירוש: יתברך ויתעלה. 88. פירוש: לאבינו שבשמים. 89. פירוש: דורש שלומו. 90. פירוש: באהבה רבה. 91. פירוש: ספר. 92. עיין לנתיבות ישראל ב (מהדורת תשל"ט) עמ' רכג. שיחות הרב צבי יהודה, במדבר, עמ' 329.